

Abstract: *This article introduces Edmund Husserl's idea of formal axiology. Husserl's critique of Brentano's value subjectivity. Husserl's arguments for the objectivity of values.*

Keywords: *formal axiology, value, whole, part, Husserl, Brentano*

За формалната аксиология знаем от текстовете на Хусерл „Идеи за една чиста феноменология и феноменологическа философия“ (1913) и „Лекции по етика и учението за ценностите“ (1908–1914). В „Идеи“ е представен основно проблемът за формалната онтология, но философията според Хусерл в основата си се състои от четири дисциплини, които следват една от друга – формална онтология, формална логика, формална аксиология и формална праксиология (Husserl 1976: 339). Формалната онтология се ангажира с предмета като такъв, който се интендира в съзнанието като ноема, формалната логика изследва съждението като такова, формалната аксиология – истината, формалната праксиология – действителността.

Съждението е част от съзнанието, т.е. ноетическата реалност. То бива категорично, хипотетично, конюнктивно, дизюнктивно, а след това е силогизмът. Логическото следване предпоставя аксиологическо следване, което се основава на предпочи-

* **Стоян Бъчваров** – гл. асистент, доктор, катедра „Философски науки“, Философски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: s.bachvarov@ts.uni-vt.bg

тания, оценки, желания, които са субективни. Аксиологическата истина се различава от логическата истина. Оценките са субективни, но те трябва да помогнат на субекта да избере своите цели и средства, за да действа в действителността адекватно. Оценява се една или друга предметност, като ценността се извежда от оценката. Проблемът е как субективните оценки могат да дадат обективни ценности. Без обективност на ценностите не е възможно сполучливото осъществяване на целите в действителността.

Същността на формалната аксиология Хусерл изяснява през 1914 г. Той обяснява, че опитите му да работи в областта на аксиологията се дължат на Brentano и неговата книга „За произхода на нравственото познание“ (1889)(Husserl 1988: 90). Brentano смята, че в основата на всяко едно съждение трябва да стоят благо, доброто, злото, любовта и ненавистта. За него съждението следва оценките и ценностите. Логиката дели съжденията на общи и частни, утвърдителни и отрицателни. В основата на положителните ценности са утвърдителните съждения, а в основата на негативните ценности са отрицателните съждения. Любовта и ненавистта са в основата на всички останали ценности, а така дескриптивната психология е преди аксиологията. Всеобщите ценности се съдържат в общите съждения, а ценностите, които помагат на човека за практическите действия, се съдържат в частните съждения. Всяка частна ценност трябва да се извежда от всеобща. При Brentano аксиологията и логиката се извеждат от психологията. Критиката на Хусерл е, че ако нещо го удържахме заради благо, но то в действителност не е благо, то нашето благо е субективно (Husserl 1988: 91). В основата на съжденията трябва да са истината и разумът, за да могат ценностите да се окажат обективни. Разумът трябва да бъде в основата на ценностните съждения. Разумът е този, който може да осигури истинни предпоставки и да доведе до валидно умозаключение. Емоцията при Brentano може да ни подведе за истинността на предпоставките. Ценността, смята Хусерл, е нещо цяло и всички части на това цяло трябва да бъдат ценни. Ценността се определя

от хармонията на елементите в цялото. Една мелодия е приятна, ако има хармония между звуците; една картина е красива, ако има съгласуваност между цветовете като нейни елементи. Хусерл се опитва да обоснове обективността на ценностите чрез всеобщност и цялостност. Нещо е ценност само ако е цяло и съществува хармония между неговите елементи. Дали едно добро е всеобща ценност, ако в него присъстват зли елементи, или едно красиво е ценност, ако в него присъстват безобразни елементи? Тук може да се говори за относителна или производна ценност, а не за всеобща и обективна такава. Хусерл смята, че най-важното е хармонията в една ценност. Едно нещо може да бъде определено като добро дори в него да присъстват зли елементи, ако съществува хармония между добрите и злите елементи в него. Друго нещо, в което има само красиви части, не може да бъде определено като красиво, ако съществува дисхармония между елементите. Цялостната ценност е сбор от своите елементи (Husserl 1988: 95). Едно добро е в по-голяма степен добро, ако елементите му са добри и в хармония един с друг, отколкото едно добро, в сбора на което присъстват и лоши елементи или частите му са в дисхармония. Следващият критерий на Хусерл за всеобща и идеална ценност е тя да бъде неизменна във времето. Ако можем да си представим, че една ценност остава еднаква във всички времена, то тогава времевата линия действа като сумиране на ценности и всеобщността и обективността на една ценност се проявява във времевата продължителност. Времето не увеличава интензивността на една ценност, а потвърждава нейната значимост. В последователността на времевите моменти оценките, които разумът дава на предмети, цели и средства, не са продукт на някаква субективна емоция на духа, а на разумни съждения, с което формалната аксиология се доближава до логиката.

Всеки акт на оценяване е интелектуален акт и по същество разумен. Обективно съществуват предметите (формална онтология) или вещите (регионални онтологии), а първият акт на оценъчно съждение от страна на съзнанието е дали те съществуват, или не съществуват, в увереността или във вероятността. Този

оценяващ акт не е психологически, а интелектуален акт, който е съразмерен със същността на предмета. Всеки един оценяващ акт е интенционален, доколкото е насочен към предметността, а доколкото в един оценяващ акт присъства определена предметност, то той не е субективен, а е обективен. Възражението е, че от достоверната увереност в съществуването на дадена предметност не следва, че някой желае тази предметност; и обратно, от увереността, че прекрасното съществува, не следва радостта от неговото съществуване и от увереността, че прекрасното е несъществуващо не следва тъгата по него. Хусерл отговаря, че трябва да се радваме, когато прекрасното е, и да тъжим, когато прекрасното не е, защото актовете на оценка са разумно мотивирани актове и се подчиняват на принципите на разумното следване. Актът на оценка води до оценяващо умозаклучение, което идва в резултат на аксиологическото следване, а то, от своя страна, е аналогично на логическото следване (Husserl 1988: 72). Проблемът е, че оценката е нещо субективно, а ценността трябва да е обективна. Нещо бива оценено като красиво, ако то следва от нещо, което го предхожда. Ако следствието бъде оценено като красиво, то и предпоставката трябва да е нещо красиво. Красотата като ценност е предпоставка на оценената като красива вещь или положение на вещите. Ценността е всеобщност, сбор от части, които са оценени като красиви, и затова е обективна.

Хусерл доказва обективността на ценностите чрез множество аргументи. В основата на ценността стои разумът, а не емоцията, и всяка оценка се подлага на разумно обосноваване. Ценностите са всеобщности, които се състоят от части и хармонията между тези части. Тяхната значимост се потвърждава във всички епохи и във всички култури. Оценъчните умозаклучения потвърждават обективността на ценността, защото последните са предпоставки на тези умозаклучения.

В рамките на формалната аксиология ценностите присъстват като формални всеобщности или идеи. Те са парадигмата на всяко красиво, добро, безобразно или зло нещо. Съзнанието оценява конкретната вещь, а не някаква абстрактна всеобщност. Кол-

кото и да се опитва едно съзнание да направи колекция на всички красиви елементи, за да достигне до красивото като всеобщност, е невъзможно да го направи. Формално красивото остава естетическа идея, която служи като образец за оценяване на конкретните неща.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

1. Husserl, E. Vorlesungen über Ethik und Wertlehre, 1908–1914, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1988.
2. Husserl, E. Ideen Zu Einer Reinen Phänomenologie Und Phänomenologischen Philosophie, Erstes Buch, The Hague, Martinus Nijhoff, 1976.
3. Smith, D. W. Husserl, London, Routledge, 2007.